

Iittala fångar det nordiska ljuset

Af Tuula Lukic

En rörelse skymtar till på den höstliga natthimlen, vågor böljar fram i mörkret: ett mystiskt ljusfenomen, norrskenet, tänds i rymden. Det är en stark ljusupplevelse i mörkret och ett av de många naturfenomen som genom tiderna har inspirerat nordiska formgivare. Vinterns polarnatt och sommarens ändlösa sol, skrovlig issskorpa och stilla vattenspeglar: motsatserna har gett upphov till originell design och det finländska flaggskeppet för den designen är Iittala Group.

På många sätt är glas Iittalas hjärta. I dag är företaget allt mer internationellt, men dess rötter finns i det glasbruk som grundades i Iittala år 1881. Idag omfattar varumärket Iittala alla möjliga material från porslin till metall. I sortimentet finns produkter för vardagens alla stunder: matlagning, dukning och dekoration.

Ljus ger glaset liv

Det är ändå i glas som ljuset bäst kommer åt att spela. Aalto-vasen har blivit en ikon inom finländsk glasdesign. Den skapades av arkitekt *Alvar Aalto* år 1936 och har ofta jämförts med ett insjölandskap, eftersom vasens form uppifrån följer en mjukt

böljande strandlinje. Ser man på vasen från sidan för den levande glasytan tankarna till ett rörligt ljus. Det kan vara solstrålar som leker i stilla vågskvalp eller ett dansande norrsken i natten. Alvar Aalto sade att form är ett mysterium, men ett mysterium är också det vi upplever med ögonen.

Alvar Aalto: Aalto-vas

Glaset främsta egenskap är dess optiskhet. Bland de främsta finländska formgivarna som är förknippade med Iittalas historia finns *Kaj Franck* och *Tapio Wirkkala*. På 1950-talet förändrade de vår syn på glaset genom att i glasproduktionen lyfta fram materialets klarhet och förmåga att bryta ljuset. Det är ljus som ger glaset liv och i stor utsträckning är det ljusets väsen som avgör hur vi till syvende och sist ser och upplever ett föremål av glas. Ljuset deltar i formgivningen utan att åskådaren ens är medveten om det.

Tapio Wirkkala: Kantarell

Men man kan förstås också försöka kontrollera ljuset. Vi drar för gardinerna, vi trycker på avbrytaren på en elektrisk lampa, vi riktar en spotlight, vi tänder ett eller tio ljus... Men ljuset går inte att fånga. Dess effekt bygger på många olika faktorer i vår omgivning och därför gör ljuset ett glasföremål till något som är i ständig förändring – naturligtvis inom gränserna för föremålets användningsändamål.

Ljus ger stämning

För två år sedan firades Aalto-vasens 70-årsjubileum och då lanserades en ljuslykta som hade skapats på basis av Alvar Aalto's skisser från 1936. Lyktans klassiska aaltoform går igen i den stämningsljusserie som Iittala har lanserat under hösten. I en mångfald av färger är det något överraskande det nya matta glaset som gör ett speciellt starkt intryck; den brinnande vecken lyser som genom is. Is har även tidigare inspirerat formspråket hos Iittalas designers, kanske framför allt *Timo Sarpanevas* skulpturer, dricksglas och vaser i serien Finlandia.

Mer stämningsfullt än ett ljus – eller åtminstone mer effektivt – är det ljus som en öppen eld sprider. Kring brasan har vi nordbor alltid samlats. Samlingen kring elden lever vidare i många moderna hem i den öppna spisen. Ilkka Suppanen ville återskapa den stämning som finns kring en lägereld, så för Iittala har han formgett en modern öppen eld, Fireplace, som är direkt genialiskt enkel. En låga av brinnande etanol bakom eldfast glas är ett blickfång som sprider lugn. Fireplace är ger ett fokus i heminredningen, vare sig man sitter vid elden ensam eller tillsammans med familj eller vänner.

Ilkka Suppanen: Fireplace

Nya grepp på gamla traditioner

Ett av de mest speciella av Iittalas nya stämningsljus är August, en avskalad modern version av oljelampor av den svenska formgivarduon *Mats Broberg* och *Johan Ridderstråle*. Lampan är en arketyper i glas och metall som man kan föreställa sig författaren August Strindberg sitta vid med penna i hand, som Ridderstråle och Broberg själva säger. I det mjuka led-ljuset från August kan man sitta och mysa och läsa eller berätta historier långt in på höstkvällarna.

Mats Broberg och Johan Ridderstråle: Stuff bowl 3

Samspelet mellan ljus och glas erbjuder en bred skala av möjligheter. Det förbluffande i Iittalas produkter är att den mångfalden av möjligheter ofta sammanfattas i en enkelhet i formen. Ett föremål som har förenklats till det yttersta, ibland till och med till det asketiska eller nästan osynliga, ger fantasin frihet. *Harri Koskinens* ljuslykta *Lantern* är ett just sådant föremål. Lyktan i sig är

symmetrisk och enkel. Den avslöjar ingenting. Men när man tänder ett ljus under glaset sprider den ett eteriskt sken.

Harri Koskinen: Lantern

Undantag finns också, såsom *Oiva Toikkas* kända, färggranna fåglar. Färgprakt eller yppiga former innebär ändå inte att de föremålen inte skulle ha tänkts igenom i minsta detalj. Formgivning handlar alltid till viss del om att tämja något, framför allt ju närmare man kommer in på ett rent bruksföremål. Toikka kan främst ses som en mästare på konstglas, men i sin generösa estetik har han också fördomsfritt fört fram ett annat sätt att se nordisk formgivning.

Oiva Toikka: Curlew

Konst och hantverk

I Iittala har konstglas och den fria kreativa process som det kräver i decennier varit en källa till inspiration även för de bruksföremål som följer massproduktionens strikta regler. Både formgivarens konstnärliga vision och skisser för bruksglas måste ändå ge vika för tillverkningsprocessen i glashytan, där den ursprungliga idén i glasblåsarnas skickliga händer får sin slutliga form.

Det avgörande provet sker inför de köpande kunderna. Dagens konsumenter kräver kvalitet: ett föremål skall vara estetiskt tilltalande men samtidigt användarvänligt och

hållbart. Miljömedvetandet ökar och det har blivit en allt mer avgörande faktor. I skrytkonsumtionens värld har Iittalas humana, traditionsrika designfilosofi sammanfattats i tanken om att skapa bestående design och motverka slit-och-släng. Samma idé uttryckte Alvar Aalto så här: om en produkt inte är av hög kvalitet är det inte heller meningsfullt att producera den.

Iittala Taika-espresso-kopp

Minister *Jaakko Numminen* har träffande beskrivit vår tid som präglad av visuellt buller. Naturen hamnar vid sidan om i vårt synfält, i värsta fall helt utom synhåll. Ute i världen har Iittalas formgivare – kanske till lust och leda – prisats för att de låter sig inspireras av naturen. Ändå finns det även i den formgivarskaran sådana som hittar sina idéer i en urban miljö. Den bebodda miljöns betydelse som helhet ökar och att kunna uttrycka det sambandet blir därför allt mer viktigt inom formgivning.

Ohjälpligt går vi här på norra halvklotet nu mot årets mörkaste tid. Det är en tröst att tänka att ljus tenderar att söka sig överallt. Även i den mörkaste polarnatten bjuder naturen på himmelska ljusslingor i form av norrsken – och inom hemmets fyra väggar kan var och en tända sig en lämplig stämning.

Text: Tuula Lukic

Bilder: Iittala

